

Dona

I IMMIGRACIÓ

Dona

I IMMIGRACIÓ

L'Hospitalet, març de 2004

Edita:

Ajuntament de L'Hospitalet

Programa Municipal per a la Dona

de l'Àrea de Benestar Social i Família

CAID, Centre d'Atenció i Informació a la Dona

Carrer de Santa Eulàlia, 101, baixos, 08902 L'Hospitalet

Telèfon: 93 298 18 70

E-mail: caid@l-h.es

www.l-h.es/caid

Amb la col·laboració de: Rosa Maria Fernández Sansa

Disseny i producció:

Servei de Promoció i Imatge

Imprimeix:

Dipòsit Legal:

Adreces d'interès

CAID

Centre d'Atenció i Informació a la Dona
C. de Santa Eulàlia, 101, baixos
08902 L'Hospitalet
Telèfon: 93 298 18 70

AKWABA

C. de l'Orient, 46, baixos
08904 L'Hospitalet
Telèfon: 93 440 76 96

Cultura Tretze

C. Transversal, 2-4
08902 L'Hospitalet
Telèfon: 93 422 82 60

La Llumeneta

C. dels Pins, 37
08905 L'Hospitalet
Telèfon: 93 440 07 45

SAIER

Servei d'Atenció a Immigrants, Estrangers i Refugiats
Av. del Paral·lel, 202
08015 Barcelona
Telèfon: 93 423 72 08

Centres de Serveis Socials de L'Hospitalet

Centre Districte I (Sant Josep - Sanfeliu)

Rbla. de Just Oliveras, 23
08901 L'Hospitalet
Telèfon: 93 402 99 03

Centre Districte II (Collblanc - la Torrassa)

Rda. de la Torrassa, 105

08903 L'Hospitalet

Telèfon: 93 298 88 00

Centre Districte III (Santa Eulàlia)

Av. del Metro, 18

08902 L'Hospitalet

Telèfon: 93 298 85 85

Centre Districtes IV - V

(La Florida - Pubilla Casas - Can Serra - les Planes)

C. d'Ibèria, 2

08906 L'Hospitalet

Telèfon: 93 438 06 37

Centre Districte VI (Bellvitge)

Rbla. de la Marina, 342

08907 L'Hospitalet

Telèfon: 93 263 31 02

Centre Districte VI (El Gornal)

C. dels Joncs, 10

08902 L'Hospitalet

Telèfon: 93 335 64 13

Padró d'habitants

C. de Girona, 10

08901 L'Hospitalet

Telèfon: 93 402 95 18

SUMARI

Introducció	9
Migració i gènere	11
Per què emigren les dones?	14
Com són les dones immigrants?	15
Amb què es trobaran? Drets i deures	17
Integració i convivència	21
Treballar i viure	23
Conviure en el respecte a la diversitat	24

INTRODUCCIÓ

D'ençà de la més remota antiguitat els éssers humans han buscat els espais o territoris més favorables per al desenvolupament de la vida humana.

Lluny de ser una novetat, l'emigració està present en tota la història de la humanitat. No obstant això, mai el món sembla tan petit com ara. El fenomen de la "globalització", els mitjans de transport i les tecnologies permeten una mobilitat geogràfica impensable tot just fa unes dècades.

Si definim l'emigració con l'abandonament del lloc de residència d'un col·lectiu de persones més o menys nombrós, hem de tenir en compte que els motius que mouen aquesta migració són diferents, i les situacions de les persones que emigren, molt diverses.

Hi ha poblacions que fugen en massa de la guerra i d'altres que intenten fugir de la misèria. Hi ha col·lectius sotmesos a persecucions per motius religiosos o polítics. Emigren, a més, treballadors i treballadores amb poca qualificació professional juntament amb personal altament qualificat, estudiants o empresaris i empresàries. Co-existeixen migracions temporals amb altres definitives i amb les de tipus circular (amb anades i tornades successives). Conviuen grups amb una situació jurídica reconeguda amb grans col·lectius sense documents i, per tant, sense reconeixement legal i sense drets. En alguns casos arriben als llocs de destinació perquè ho van decidir lliurement, però en altres casos perquè van caure en mans de les xarxes de tràfic de persones.

Sens dubte, els problemes globals deriven d'una mundialització econòmica que aguditza els profunds des-

equilibris entre un Sud cada vegada més pobre i un Nord cada cop més ric, i els moviments migratoris són la resposta que donen milions de dones i homes a un destí d'exclusió social i violència.

Per comprendre el fenomen migratori en tota la seva dimensió i en totes les seves facetes no es pot obviar la qüestió del gènere, és a dir, la diferència que representa ser home o dona quan s'emigra. Si al llarg de la història les dones han estat sempre presents en els moviments migratoris, en l'actualitat mirem on mirem les trobarem en totes les regions i en tots els tipus de fluxos. Al costat de les que es desplacen per reagrupació familiar, cada cop hi ha més dones que emigren soles, bé de manera independent o iniciant la cadena migratòria, a la qual posteriorment s'incorporaran altres membres de la família.

La "feminització" de determinats sectors laborals exerceix un potent pol d'atracció per a moltes dones en el seu intent de millorar-ne les condicions de vida i les de les seves famílies.

Analitzar el fenomen migratori en el context global de desequilibri entre el Nord i el Sud i fer-ho posant una atenció diferenciada en les dones i en els homes, ens ofereix la possibilitat de transformar percepcions ambigües, estereotipades i plenes de prejudicis. Ens permet reconèixer en la persona emigrada una identitat pròpia, més àmplia que la que es deriva de les característiques ètniques o religioses i que mostra la decisió adulta de canviar les seves condicions de vida. Una mirada que contradiu la visió d'"incapacitat" a què tot sovint es veuen sotmeses les poblacions emigrants en el procés d'integració dins la societat d'acollida.

MIGRACIÓ I GÈNERE

MIGRACIÓ I GÈNERE

Les societats humanes s'organitzen d'acord amb un sistema de comportaments i de valors que són considerats propis de cada sexe. D'una cultura a una altra o d'una època a una altra en cada cultura, aquest sistema varia. És a dir, allò que es considera específic de cada sexe canvia, i per això es parla del gènere com una "construcció" social. Un repartiment de papers, funcions i tasques entre els sexes amb la porta oberta a la renegociació.

Cal, doncs, que pensem que les societats no són realitats immòbils; de la mateixa manera que canvia la nostra, també canvien totes les societats d'on vénen les poblacions immigrants.

L'aplicació del concepte de gènere en les migracions implica fixar-se en una sèrie d'aspectes fonamentals i fer-ho tant en els països d'origen com en els de destinació: quin paper hi juguen les dones i els homes; com es reparteixen el treball assalariat i el treball domèstic; quin accés tenen els homes i les dones als recursos; quina part dels costos i dels beneficis s'emporten dones i homes, etc.

En l'anàlisi de les migracions, la incorporació de la perspectiva de gènere, juntament amb l'ètnia i la classe social, suposa un avanç per comprendre i interpretar millor els moviments migratoris de les dones i per elaborar polítiques dirigides a les dones immigrants que no acabin reforçant els estereotips sexistes i destorbant-ne les possibilitats d'integració i autonomia.

Per què emigren les dones?

Malgrat que històricament les dones han estat presents en tots els moviments migratoris, dins la interpretació tradicional l'emigració femenina apareix com el resultat d'una decisió i d'una emigració masculina prèvia. Aquesta interpretació ha negat a les dones la pròpia voluntat i la capacitat a l'hora de decidir sobre llur procés migratori. Els relats històrics han eludit fer esment de moltes dones exploradores i aventureres que es van jugar la vida per conèixer cultures llunyanes o paisatges inexplorats, per això els noms de l'“aventura” continuen sent masculins dins els nostres caps. Però, abans i ara, l'aventura i l'exploració són motius molt minoritaris per emigrar. La majoria de les persones emigren dels seus països d'origen, de manera més o menys forçada, per les circumstàncies que els hi toca viure.

Dins d'aquest panorama comú hi ha factors socials específics que desencadenen l'emigració femenina i que estan vinculats al fenomen mundial de la feminització de la pobresa. Les dones són la majoria entre els pobres i es troben en situacions laborals profundament desiguals en relació amb els homes. Moltes són “caps de família” que, marginades pels processos productius, troben en l'emigració un camí per millorar-ne la situació de vida, la de llurs familiars i la de les poblacions a les quals pertanyen.

Encara que hi predominen els motius econòmics, les causes que empenyen les dones a deixar els seus llocs d'origen responen també a la voluntat d'obtenir major autonomia i llibertat, una via per allunyar-se de llocs profundament opressius. Tot i que aquestes causes

varien segons la classe social, l'edat, l'educació, etcètera, les dones mantenen el seu projecte migratori en una xarxa de suport tant en el país d'origen com en el d'acollida. Les dones, teixidores de xarxes de relació per excel·lència, fabriquen les xarxes que els permeten emigrar.

Les relacions que manté la xarxa migratòria són de parentiu, d'amistat o de llaços de l'origen comú, i, en general, són anteriors a l'inici del projecte migratori; és a dir, formen part del que és quotidià i de la convivència. Són relacions basades en les normes de confiança i de reciprocitat, que afavoreixen la cooperació pel benefici mutu. Aquestes són relacions que fan que el projecte femení migratori sigui possible.

Hi ha xarxes de relació en el país d'origen, però també en el país de destinació. La unió entre totes dues pot ser difusa, encara que les noves tecnologies de la comunicació en fan cada dia més viable l'organització. Malgrat la seva voluntat i la seva decisió, quan les dones inicien el seu projecte migratori porten a les espatlles un element de gran discriminació de gènere que suposa un desavantatge més, i que s'afegeix al ja difícil procés de la immigració.

Com són les dones immigrants?

Les dones immigrants tenen en comú una mena d'invisibilitat; de fet, tan sols han començat a fer-se visibles quan han començat a reivindicar drets en les societats de destinació.

Pensar que l'emigració femenina depèn de la masculina

n'amaga la veritable dimensió i la diversitat. Afavoreix una percepció vaga, molt fàcil d'omplir amb prejudicis generalitzadors (veure-les a totes iguals) i poden provocar actituds racistes.

Una altra visió no realista és identificar les dones immigrades només amb problemes que les victimitzen (maltractaments, problemes d'escolarització de les nenes, la suposada venda per casament o fins i tot la noció d'esclava).

Aquesta visió refusa la pluralitat de les dones immigrades. No reconeix l'experiència de vida de totes elles, que no són en absolut un col·lectiu homogeni, sinó múltiple, amb itineraris i opcions pròpies i individuals.

La profunda diversitat que existeix entre les dones immigrades no impedeix que puguin compartir trets comuns. Un n'és el buit que deixen en emigrar, un buit molt difícil de cobrir. Quan marxin, el seu grup familiar haurà de tornar a organitzar-se per sobreviure. Les àvies, les filles, les germanes, les cunyades, sempre altres dones, es faran càrrec de les necessitats de la família, tot seguint la pauta de la divisió sexual del treball.

Un altre tret comú és la dificultat que tenen per incorporar-se al món laboral. La dificultat per trobar feina no depèn solament de la nacionalitat, sinó d'una sèrie de factors com: la posició social i econòmica d'origen, el temps d'estança en el país d'acollida, la situació familiar, l'edat, l'experiència laboral en el lloc d'origen i sobretot les relacions de gènere de cada col·lectiu. És a dir, la inserció laboral es veu condicionada per factors específics de cada dona, per factors relacionats amb les empreses que la contracten i pel marc legal (Llei

d'estrangeria: permisos de residència i de treball). Tot i això, una gran majoria s'incorpora al mercat laboral en ocupacions considerades marginals: sense contracte, a temps parcial, amb salaris inferiors als interprofessionals, insegurs i precaris; es pot afirmar que moltes dones immigrants entren per la porta del darrere del servei domèstic i de l'atenció a les persones, però també per la porta de la invisibilitat.

Tot i que no totes les dones immigrants estan en iguals condicions per accedir al mercat laboral, sí que totes estan subjectes a pitjors condicions de treball i pateixen la discriminació de gènere igual que les autòctones, afegint-hi, a més, la discriminació per ser estrangeres. El desconeixement de la població autòctona respecte a la diversitat dels col·lectius d'immigrants, els estigmatitza i afavoreix actituds de menyspreu envers els grups que consideren inferiors o "endarrerits". En el cas de les dones, a aquesta discriminació general, s'hi ha d'afegir la de la invisibilitat. La suma del desconeixement i de la invisibilitat dificulten el desenvolupament d'una societat intercultural basada en el respecte i la igualtat.

Amb què es trobaran? Drets i deures

En els darrers anys, la Llei d'estrangeria i les normatives que delimiten els drets i deures de la població immigrant han patit modificacions contínues, i tot sembla indicar que aquesta dinàmica de canvis es mantindrà ben bé a curt termini. Per aquest motiu, i tan sols com a síntesi, s'esmenten algunes qüestions legals que en aquests moments guarden una vinculació especial amb les

dones, i que es poden resumir en els drets següents: el dret a l'assistència sanitària, el dret a l'educació, el dret al reagrupament familiar i el dret a la no-discriminació. Independentment de la situació legal, el dret a l'assistència sanitària està garantit per a qualsevol persona que visqui en el territori del nostre estat i que estigui inscrita en el padró del municipi on resideix.

Alhora, el dret a l'educació està garantit per a la població estrangera en edat escolar. Pel que fa a la població adulta extracomunitària, amb diversos tipus de titulacions acadèmiques, el reconeixement legal d'aquestes titulacions és arduós, lent i costós. No és circumstancial, doncs, que en especial les dones llatinoamericanes amb titulacions universitàries estiguin ocupades en llocs laborals de baixa qualificació.

El dret a la reagrupació familiar ha estat des de fa més de dues dècades el tema essencial de la immigració i és també un element primordial per a la integració de les persones que ja estan admeses en el territori. La complexitat d'aquesta qüestió ha portat la Unió Europea a intents d'acord i de coordinació, encara que de manera general és un dret que gira al voltant de tres supòsits: l'edat dels fills i de les filles que es poden reagrupar; la situació legal dels reagrupats (definir els permisos) i l'accés de les persones ascendents (mare-pare) que depenen del treballador o de la treballadora que ha emigrat, i la definició de família (preservant la definició que cada estat fa de família).

El text actual es planteja des d'una perspectiva masculina, que dóna per suposat que són els homes els qui podran portar les seves famílies i ignora que en determinades poblacions, en especial en les llatinoamericanes, són

les dones les primeres que emigren.

En les condicions actuals, el reagrupament familiar suposa una relació de dependència i tendeix a reproduir la desigualtat entre les parelles. Quan és la dona qui arriba al país d'acollida per reagrupament, queda sotmesa a la categoria de ciutadana de segona classe; si aquesta dona pretén anular la convivència amb el marit —tenint en compte que el permís de residència l'hi nega el dret a treballar— es quedarà en una situació de desprotecció total, en mans de l'explotació i de la discriminació no tan sols de la comunitat d'acollida, sinó possiblement també de la seva comunitat d'origen, que no acceptarà la nova situació.

En aquestes condicions, la vida de les dones reagrupades acostuma a transcórrer dins l'àmbit privat, i la seva actitud ha de ser submissa perquè l'home pugui gaudir de permisos i de llibertat.

La legislació actual ignora la realitat i les necessitats de les dones immigrants i no estableix cap diferenciació entre les que han fugit de sistemes polítics i socials obertament hostils envers les dones, o les que pateixen grans necessitats econòmiques, o les que han fugit de situacions de violència extrema, per posar-ne tan sols uns exemples.

INTEGRACIÓ I CONVIVÈNCIA

INTEGRACIÓ I CONVIVÈNCIA

Els àmbits més importants i decisius —encara que no els únics— per poder dur a terme la integració de les dones immigrants (i de les persones que emigren en general) són, sens dubte, el treball, l'accés a l'habitatge, l'ús de l'espai urbà, l'educació i la convivència.

Treballar i viure

L'accés al món laboral i l'accés a un habitatge digne són qüestions extremadament delicades, perquè susciten recels en els grups autòctons que també tenen greus problemes per accedir-hi. Un Estat del Benestar precari amb pocs recursos socials és un terreny adobat a les disputes entre persones i col·lectius per aquests pocs recursos.

Està àmpliament demostrat que la població immigrant no pren la feina a l'autòctona, ben al contrari: per regla general, ocupa els llocs laborals que la població autòctona desestima i contribueix d'una manera activa a la riquesa del país que l'acull.

Pel que fa a l'habitatge, la població immigrant té les mateixes dificultats amb què es troba l'autòctona, i a més hi ha d'afegir totes les derivades de la pròpia condició d'immigrant. No hem d'oblidar que les situacions d'amuntegament i manca d'unes mínimes condicions higièniques, d'un espai digne on viure, no han facilitat mai la integració i la convivència ni entre persones ni entre comunitats.

L'únic punt, doncs, del qual es pot partir és considerar

fonamental i prioritari el dret a un habitatge digne. Per tant, són imprescindibles polítiques públiques que permetin que totes les persones autòctones o estrangeres, amb independència del sexe, la capacitat econòmica, l'ètnia o la religió, tinguin garantit aquest dret.

Conviure en el respecte a la diversitat

L'afirmació que Espanya, país amb tradició d'emigrants, viu com una novetat la immigració no és del tot certa en el cas de Catalunya, i encara menys en el cas de la nostra ciutat. Cal recordar que el 1900 L'Hospitalet era un poble bàsicament agrícola que no arribava als 5.000 habitants, i que la història de la ciutat de l'últim segle no es comprèn sense el fenomen migratori.

Amb temps, dificultats, errors i encerts, la ciutat va aconseguir convertir-ne els seus espais en llocs de convivència.

En els reptes que planteja la immigració els poders públics tenen deures ineludibles en les polítiques que afavoreixin els processos d'integració de les poblacions immigrants, però la ciutadania té també el deure de recordar, de posar-se novament en la pell de les dones i els homes immigrants, una pell que coneix per la pròpia experiència o, en el cas de les edats més joves, per la dels seus pares.

Gaudir d'una bona convivència comporta també incorporar drets i deures en igualtat de condicions entre dones i homes, sigui quina sigui la procedència geogràfica, l'ètnia, la cultura, la religió o la classe social.

Per aconseguir conviure en la societat d'acollida les

dones immigrades fan ús de totes les seves estratègies, utilitzen les seves xarxes de relació i recursos, hi troben problemes, resistències i suports, hi teixeixen els seus encerts i errades i, per tant, la història del seu projecte migratori.

La identitat de la nostra ciutat s'ha configurat amb totes les identitats que ha rebut i ha acollit al llarg de tot el segle passat; això l'hi ha suposat un tret distintiu i una gran riquesa cultural.

La història de la ciutat és la dels projectes migratoris que ha estat capaç d'acollir.

Mujer

E INMIGRACIÓN

Mujer

E INMIGRACIÓN

L'Hospitalet, marzo de 2004

Edita:

Ajuntament de L'Hospitalet

Programa Municipal per a la Dona

de l'Àrea de Benestar Social i Família

CAID, Centre d'Atenció i Informació a la Dona

C. de Santa Eulàlia, 101, baixos, 08902 L'Hospitalet

Teléfono: 93 298 18 70

E-mail: caid@l-h.es

www.l-h.es/caid

Con la colaboración de: Rosa Maria Fernández Sansa

Diseño y producción:

Servei de Promoció i Imatge

Imprime:

Depósito Legal:

Direcciones de interés

CAID

Centro de Atención e Información a la Mujer

C. de Santa Eulàlia, 101, baixos

08902 L'Hospitalet

Teléfono: 93 298 18 70

AKWABA

C. de l'Orient, 46, baixos

08904 L'Hospitalet

Teléfono: 93 440 76 96

Cultura Tretze

C. Transversal, 2-4

08902 L'Hospitalet

Teléfono: 93 422 82 60

La Llueneta

C. dels Pins, 37

08905 L'Hospitalet

Teléfono: 93 440 07 45

SAIER

Servicio de Atención a Inmigrantes, Extranjeros y Refugiados

Av. del Paral·lel, 202

08015 Barcelona

Teléfono: 93 423 72 08

Centros de Servicios Sociales de L'Hospitalet

Centro Distrito I (Sant Josep - Sanfeliu)

Rbla. de Just Oliveras, 23

08901 L'Hospitalet

Teléfono: 93 402 99 03

Centro Distrito II (Collblanc - la Torrassa)

Rda. de la Torrassa, 105
08903 L'Hospitalet
Teléfono: 93 298 88 00

Centro Distrito III (Santa Eulàlia)

Av. del Metro, 18
08902 L'Hospitalet
Teléfono: 93 298 85 85

Centro Distritos IV - V

(La Florida - Pubilla Casas - Can Serra - les Planes)

C. d'Ibèria, 2
08906 L'Hospitalet
Teléfono: 93 438 06 37

Centro Distrito VI (Bellvitge)

Rbla. de la Marina, 342
08907 L'Hospitalet
Teléfono: 93 263 31 02

Centro Distrito VI (El Gornal)

C. dels Joncs, 10
08902 L'Hospitalet
Teléfono: 93 335 64 13

Padrón de habitantes

C. de Girona, 10
08901 L'Hospitalet
Teléfono: 93 402 95 18

SUMARIO

Introducción	9
Migración y género	11
¿Por qué emigran las mujeres?	14
¿Cómo son las mujeres inmigrantes?	15
¿Con qué se encontrarán? Derechos y deberes	17
Integración y convivencia	21
Trabajar y vivir	23
Convivir en el respeto a la diversidad	24

INTRODUCCIÓN

Ya desde la más remota antigüedad los seres humanos han buscado aquellos espacios o territorios más favorables para el desarrollo de la vida humana. Lejos de ser una novedad, la emigración está presente en toda la historia de la humanidad. Sin embargo, nunca antes como ahora pareció volverse el mundo tan pequeño. El fenómeno de la “globalización”, los medios de transporte y las tecnologías permiten una movilidad geográfica impensable hace apenas unas décadas.

Si definimos la emigración como el abandono de su lugar de residencia de un colectivo de personas más o menos numeroso, debemos tener en cuenta que los motivos que mueven esa migración son variados, y las situaciones de las personas que emigran, muy diversas.

Hay poblaciones que huyen en masa de la guerra y otras que intentan escapar de la miseria. Hay colectivos sometidos a persecuciones por motivos religiosos o políticos. Emigran, a su vez, trabajadores y trabajadoras con poca cualificación profesional junto con personal altamente cualificado, estudiantes o empresarios y empresarias. Coexisten migraciones temporales con otras definitivas y con las de tipo circular (con idas y venidas sucesivas). Conviven grupos con una situación jurídica reconocida junto a grandes colectivos sin documentos y, por lo tanto, sin reconocimiento legal y sin derechos. En algunos casos llegan a los lugares de destino porque lo decidieron libremente, pero en otros porque cayeron en manos de las redes de tráfico de personas.

Sin duda, los problemas globales derivan de una mundialización económica que agudiza los profundos des-

equilibrios entre un Sur cada vez más pobre y un Norte cada vez más rico, y los movimientos migratorios son la respuesta que dan millones de mujeres y hombres a un destino de exclusión social y violencia.

Para comprender el fenómeno migratorio en toda su dimensión y en todas sus facetas no puede obviarse la cuestión del género, es decir, la diferencia que representa ser hombre o ser mujer cuando se emigra. Si bien a lo largo de la historia las mujeres han estado siempre presentes en los movimientos migratorios, en la actualidad miremos donde miremos las encontraremos en todas las regiones y en todos los tipos de flujos. Junto con las que se desplazan por reagrupación familiar, cada vez hay más mujeres que emigran solas, bien de forma independiente o iniciando la cadena migratoria a la que posteriormente se incorporarán otros miembros de la familia.

La “feminización” de determinados sectores laborales ejerce un potente polo de atracción para muchas mujeres en su intento de mejorar sus condiciones de vida y las de sus familias.

Analizar el fenómeno migratorio en el contexto global de desequilibrio Norte-Sur y hacerlo poniendo una atención diferenciada en las mujeres y en los hombres, nos ofrece la posibilidad de transformar percepciones ambiguas, estereotipadas y llenas de prejuicios. Nos permite reconocer en la persona emigrada una identidad propia, más amplia que la derivada de sus características étnicas o religiosas y que muestra su decisión adulta de cambiar sus condiciones de vida. Una mirada que contradice la visión de “incapacidad” a la que frecuentemente se ven sometidas las poblaciones emigrantes en su proceso de integración en la sociedad de acogida.

MIGRACIÓN Y GÉNERO

MIGRACIÓN Y GÉNERO

Las sociedades humanas se organizan de acuerdo con un sistema de comportamientos y de valores que se consideran propios de cada sexo. De una cultura a otra o de una época a otra en cada cultura, ese sistema varía. Es decir, lo que se considera específico de cada sexo cambia, y por ello se habla del género como una “construcción” social. Un reparto de papeles, funciones y tareas entre los sexos con la puerta abierta a la renegociación. Es necesario, pues, pensar que las sociedades no son realidades inmóviles; del mismo modo que cambia la nuestra, cambian todas aquellas de donde vienen las poblaciones inmigrantes.

Aplicar el concepto de género a las migraciones implica fijarse en una serie de aspectos fundamentales y hacerlo tanto en los países de origen como en los de destino: qué papel juegan las mujeres y los hombres; cómo se reparten el trabajo asalariado y el trabajo doméstico; qué acceso tienen los hombres y las mujeres a los recursos; qué parte de los costos y de los beneficios se llevan unas y otros, etc.

En el análisis de las migraciones, la incorporación de la perspectiva de género, junto con la etnia y la clase social, supone un avance para comprender e interpretar mejor los movimientos migratorios de las mujeres y para elaborar políticas dirigidas a las mujeres inmigrantes que no acaben reforzando los estereotipos sexistas y entorpeciendo sus posibilidades de integración y autonomía.

¿Por qué emigran las mujeres?

A pesar de que históricamente las mujeres han estado presentes en todos los movimientos migratorios, en la interpretación tradicional la emigración femenina aparece como el resultado de una decisión y una previa emigración masculina. Esta interpretación ha negado a las mujeres la propia voluntad y la capacidad a la hora de decidir sobre su proceso migratorio.

Los relatos históricos han obviado mencionar a muchas mujeres exploradoras y aventureras que se jugaron la vida para conocer culturas lejanas o paisajes inexplorados, por eso los nombres de la “aventura” siguen siendo masculinos en nuestras cabezas. Pero, antes igual que ahora, la aventura y la exploración son motivos muy minoritarios para emigrar. La mayoría de las personas emigran de sus países de origen, de manera más o menos forzada, por las circunstancias que allí les tocan vivir.

En este panorama común existen factores sociales específicos que desencadenan la emigración femenina y que están vinculados al fenómeno mundial de la feminización de la pobreza. Las mujeres son la mayoría entre los pobres y se encuentran en situaciones laborales profundamente desiguales con relación a los hombres. Muchas son “cabeza de familia” que, marginadas de los procesos productivos, encuentran en la emigración un camino para mejorar su situación de vida, la de sus familiares y la de las poblaciones a las que pertenecen. Aunque predominen los motivos económicos, las causas que empujan a las mujeres a dejar sus lugares de origen responden también a la voluntad de obtener mayor

autonomía y libertad, una vía para alejarse de lugares profundamente opresivos. Aunque estas causas varían según la clase social, la edad, la educación, etcétera, las mujeres sostienen su proyecto migratorio en una red de apoyo tanto en el país de origen como en el de acogida. Las mujeres, tejedoras de redes de relación por excelencia, fabrican las redes que les permiten emigrar.

Las relaciones que mantiene la red migratoria son de parentesco, de amistad o de lazos del origen común, y, en general, son anteriores al inicio del proyecto migratorio; es decir, forman parte de lo cotidiano y de la convivencia. Son relaciones basadas en las normas de confianza y de reciprocidad, que favorecen la cooperación por el mutuo beneficio. Son estas relaciones las que hacen que el proyecto femenino migratorio sea posible.

Existen redes de relación en el país de origen, pero también en el país de destino. La unión entre ambas puede ser difusa, aunque las nuevas tecnologías de la comunicación hacen cada día más viable su organización. A pesar de su voluntad y su decisión, cuando las mujeres inician el proyecto migratorio llevan sobre sus hombros un elemento de fuerte discriminación de género que supone una desventaja más, y que se suma al ya difícil proceso de la inmigración.

¿Cómo son las mujeres inmigrantes?

Las mujeres inmigrantes tienen en común una especie de invisibilidad; de hecho sólo han empezado a hacerse visibles cuando han empezado a reivindicar derechos en las sociedades de destino.

El pensar en la emigración femenina como dependiente de la masculina oculta su verdadera dimensión y su diversidad. Favorece una percepción vaga, muy fácil de llenar con prejuicios generalizadores (verlas a todas iguales) y pueden provocar actitudes racistas.

Otra visión no realista es identificar a las mujeres inmigrantes únicamente con problemas que las victimizan (malos tratos, problemas de escolarización de las niñas, la supuesta venta por casamiento o incluso la noción de esclava).

Esta visión niega la pluralidad de las mujeres inmigradas. No reconoce la experiencia de vida de todas ellas, que no son en absoluto un colectivo homogéneo, sino múltiple, con itinerarios y opciones propias e individuales.

La profunda diversidad que existe entre las mujeres inmigrantes no impide que compartan rasgos comunes. Uno es el vacío que dejan al emigrar, un vacío muy difícil de cubrir. Al marchar, su grupo familiar deberá volver a organizarse para sobrevivir. Las abuelas, las hijas, las hermanas, las cuñadas, siempre otras mujeres, se harán cargo de las necesidades de la familia, siguiendo la pauta de la división sexual del trabajo.

Otro rasgo común es la dificultad que tienen para incorporarse al mundo laboral. La dificultad para encontrar trabajo no depende solo de su nacionalidad, sino de una serie de factores como: el estatus social y económico de origen, el tiempo de estancia en el país de acogida, la situación familiar, la edad, la experiencia laboral en el lugar de origen y sobre todo las relaciones de género de cada colectivo. Es decir, la inserción laboral se ve condicionada por factores específicos de cada mujer, por factores relacionados con las empresas

que la contratan y por el marco legal (Ley de Extranjería: permisos de residencia y de trabajo). Aún así, una gran mayoría se incorpora al mercado laboral en ocupaciones consideradas marginales: sin contrato, a tiempo parcial, con salarios inferiores a los interprofesionales, inseguros y precarios; puede afirmarse que muchas mujeres inmigrantes entran por la puerta de atrás del servicio doméstico y de la atención a las personas, pero también por la puerta de la invisibilidad.

Aunque no todas las mujeres inmigrantes están en iguales condiciones para acceder al mercado laboral, sí están sujetas todas a peores condiciones de trabajo y sufren la discriminación de género al igual que las autóctonas, a la que añaden la discriminación por ser extranjeras.

El desconocimiento de la población autóctona respecto a la diversidad de los colectivos de inmigrantes los estigmatiza y favorece actitudes de menosprecio hacia los grupos que consideran inferiores o “atrasados”. En el caso de las mujeres, a esa discriminación general debe añadirse la de la invisibilidad. La suma del desconocimiento y de la invisibilidad dificultan el desarrollo de una sociedad intercultural basada en el respeto y la igualdad.

¿Con qué se encontrarán? Derechos y deberes

En los últimos años, la Ley de Extranjería y las normativas que delimitan los derechos y deberes de la población inmigrante han sufrido modificaciones continuas, y todo parece apuntar a que esta dinámica de

cambios se mantendrá al menos a corto plazo. Por esta razón, y tan sólo a modo de síntesis, se citan algunas cuestiones legales que en estos momentos guardan una especial vinculación con las mujeres, y que pueden resumirse en los siguientes derechos: el derecho a la asistencia sanitaria, el derecho a la educación, el derecho al reagrupamiento familiar y el derecho a la no discriminación.

Independientemente de la situación legal, el derecho a la asistencia sanitaria está garantizado para cualquier persona que viva en el territorio de nuestro estado y que esté inscrita en el padrón del municipio en el cual reside.

A su vez, el derecho a la educación está garantizado para la población extranjera en edad escolar. Por lo que respecta a la población adulta extracomunitaria, con diversos tipos de titulaciones académicas, el reconocimiento legal de esas titulaciones es arduo, lento y costoso. No es circunstancial, pues, que especialmente las mujeres latinoamericanas con titulaciones universitarias estén ocupadas en puestos laborales de baja cualificación.

El derecho a la reagrupación familiar ha sido desde hace más de dos décadas el tema esencial de la inmigración y es también un elemento primordial para la integración de las personas que ya están admitidas en el territorio. Su complejidad ha llevado a la Unión Europea a intentos de acuerdo y de coordinación, aunque de modo general es un derecho que gira en torno a tres supuestos: la edad de los hijos e hijas que pueden reagruparse; la situación legal de los reagrupados (definir los permisos) y el acceso de las personas ascendentes (madre-padre)

dependientes del trabajador o de la trabajadora inmigrados, y la definición de familia (preservando la definición que cada estado hace de familia).

El texto actual está planteado desde una perspectiva masculina, que da por supuesto que son los hombres los que podrán traer a sus familias y que ignora que en ciertas poblaciones, especialmente en las latinoamericanas, son las mujeres las primeras en emigrar.

En las condiciones actuales, el reagrupamiento familiar supone una relación de dependencia y tiende a reproducir la desigualdad entre las parejas. Cuando es la mujer la que llega al país de acogida por reagrupamiento, queda sometida a la categoría de ciudadana de segunda clase; si esa mujer pretende anular la convivencia con el marido —teniendo en cuenta que el permiso de residencia le niega el derecho a trabajar—, se quedará en una situación de desprotección total, en manos de la explotación y la discriminación no sólo por parte de la comunidad de acogida, sino posiblemente también por parte de su comunidad de origen, que no aceptará la nueva situación. En estas condiciones, la vida de las mujeres reagrupadas suele transcurrir en el ámbito privado y su actitud debe ser sumisa para que el hombre pueda gozar de permisos y de libertad.

La legislación actual ignora la realidad y las necesidades de las mujeres inmigrantes y no establece ninguna diferenciación entre las que han huido de sistemas políticos y sociales abiertamente hostiles hacia las mujeres, o las que tienen enormes necesidades económicas, o las que han escapado de situaciones de violencia extrema, por poner tan sólo unos pocos ejemplos.

INTEGRACIÓN Y CONVIVENCIA

INTEGRACIÓN Y CONVIVENCIA

Los ámbitos más importantes y decisivos —aunque no los únicos— para poder llevar a término la integración de las mujeres inmigrantes (y de las personas que emigran en general) son, sin duda, el trabajo, el acceso a la vivienda, el uso del espacio urbano, la educación y la convivencia.

Trabajar y vivir

El acceso al mundo laboral y el acceso a una vivienda digna son cuestiones extremadamente delicadas, ya que suscitan muchos recelos en aquellos grupos autóctonos que tienen a su vez graves problemas para acceder a ambos. Un Estado del Bienestar precario con pocos recursos sociales es un terreno abonado a las disputas entre personas y colectivos por esos pocos recursos.

Está ampliamente demostrado que la población inmigrada no quita el trabajo a la autóctona, bien al contrario: por regla general ocupa aquellos puestos de trabajo que la población autóctona rechaza y contribuye de una manera activa a la riqueza del país que las acoge.

Por lo que respecta a la vivienda, la población inmigrante tiene todas las dificultades con las que se encuentra la autóctona, a las que debe sumar todas las que se derivan de su propia condición de inmigrante. No debemos olvidar que las situaciones de hacinamiento y de falta de unas mínimas condiciones higiénicas, un

espacio digno donde vivir, no han facilitado nunca la integración y la convivencia ni entre personas ni entre comunidades.

El único punto, pues, del cual puede partirse es considerar fundamental y prioritario el derecho a una vivienda digna. Por tanto, se hacen imprescindibles políticas públicas que permitan que todas las personas, autóctonas o extranjeras, independientemente de su sexo, su capacidad económica, su etnia o su religión, tengan garantizado ese derecho.

Convivir en el respeto a la diversidad

La afirmación de que España, tradicional país de emigrantes, vive como novedad la inmigración no es en absoluto cierta para el caso de Catalunya, y mucho menos para el caso de nuestra ciudad. Baste recordar que en el 1900 L'Hospitalet era un pueblo básicamente agrícola que no llegaba a los 5.000 habitantes, y que la historia de la ciudad del último siglo es incomprensible si se omite el fenómeno migratorio.

Con tiempo, dificultades, errores y aciertos, la ciudad consiguió convertir sus espacios en lugares de convivencia.

En los retos que plantea la inmigración los poderes públicos tienen deberes ineludibles en las políticas que favorezcan los procesos de integración de las poblaciones inmigrantes, pero la ciudadanía tiene también el deber de recordar, de ponerse de nuevo en la piel de las mujeres y los hombres inmigrantes, una piel que conoce por propia experiencia o, en el caso de las

edades más jóvenes, por la de sus padres.

Gozar de una buena convivencia comporta también incorporar derechos y deberes en igualdad de condiciones entre mujeres y hombres, sea cual sea la procedencia geográfica, la etnia, la cultura, la religión o la clase social.

Para lograr convivir en la sociedad de acogida las mujeres inmigradas despliegan todas sus estrategias, utilizan sus redes de relación y recursos, encuentran problemas, resistencias y apoyos, tejen sus aciertos y errores y, por lo tanto, la historia de su proyecto migratorio.

La identidad de nuestra ciudad se ha configurado con todas las identidades que ha recibido y albergado a lo largo de todo el siglo pasado; eso le ha supuesto un rasgo distintivo y una enorme riqueza cultural.

La historia de la ciudad es la de los proyectos migratorios que ha sido capaz de acoger.